

ELS VERBS *TOCAR* I *CRIDAR* COM A SINÒNIMS DE *TELEFONAR*

Josep Lluís Navarro Peiró

Filòleg, traductor i corrector (Alfagar, l'Horta)

RESUM

El verb *tocar* s'utilitza en valencià com a sinònim popular del verb cult *telefonar*. *Tocar* té un origen semàntic anàleg i un comportament sintàctic idèntic al geosinònim català *trucar*. Tanmateix, mentres *trucar* té una acceptació plena en Catalunya, *tocar* és evitat pel valencià cult. En valencià popular també es dona l'ús del verb *cridar* com a sinònim de *telefonar*. Eixe fenomen no és exclusiu del valencià: el castellà, el francès, l'italià i l'anglès també usen un mateix verb per a l'accepció 'invitar, atraure [algú]' i per a l'accepció 'telefonar [a algú]' (respectivament, *llamar*, *appeler*, *chiamare* i *call*). Mentre l'accepció telefònica mereix consideració en els diccionaris d'eixes llengües, els diccionaris de valencià no arpleguen l'accepció telefònica de *cridar*. En la llengua popular, existix la tendència a pronominalitzar els complements de *cridar* ('telefonar') amb els pronoms de complement indirecte *lilels*, fenomen que cal estudiar. La preeminència d'u dels dos sinònims valencians (*tocar* i *cridar*) té conseqüències en la creació de substantius deverbals del camp de la telefonia (*telefonada*, *crixada*, *tocada*), on pareix que *cridar* guanya terreny a *tocar*.

PARAULES CLAU: *cridar*, *tocar*, *telefonar*, *trucar*, geosinònim, llengua culta, llengua popular, pronominalitzar.

ABSTRACT

The Valencian verb *tocar* is used in Valencian as a popular synonym for the formal verb *telefonar*. *Tocar* has an analogous semantic origin and an identical syntactic behaviour to its Catalan equivalent *trucar*. Paradoxically, *trucar* is widely used in Catalonia, whereas *tocar* is avoided in the educated language in Valencia. In the colloquial language of Valencia there is a widespread use of the verb *cridar* as a synonym for *phone*. That phenomenon is not unique to the Valencian language: Spanish, French, Italian and En-

glish also use one verb meaning both ‘invite, attract [somebody]’ and ‘phone [somebody]’ (respectively, *llamar*, *appeler*, *chiamare* and *call*). Dictionaries of those languages contain the telephonic meaning of those verbs, whereas Valencian dictionaries do not contain the telephonic meaning of *cridar*. In colloquial Valencian, there is a tendency to use the indirect object pronouns *li/els* with the verb *cridar* (when meaning ‘to phone’), which deserves further study. The pre-eminence of one of the two synonyms (*tocar* and *cridar*) entails consequences on the creation of deverbative nouns in the field of mobile telephony (that is *telefonada*, *cridada*, *tocada*). It seems that *cridar* is gaining ground to *tocar*.

KEY WORDS: *cridar*, *tocar*, *telefonar*, *trucar*, cultured language, colloquial language, pronoun, synonym, Valencian.

1. INTRODUCCIÓ: ¿ÉS COHERENT EL VERB *CRIDAR* AMB EL SENTIT DE *TELEFONAR*?

Permetrà el lector que comence este article amb una anècdota personal: fa un temps vaig dur la meua guitarra elèctrica al lutier per a que li fera una revisió. Em va dir que se l’havia de quedar durant uns dies i que m’avisaria quan l’instrument estiguera a punt. Abans d’eixir de l’establiment i per a que em confirmara que era ell el qui s’havia de posar en contacte amb mi i no al revés, li vaig preguntar: *Llavors, ja me tocaràs, no?* En eixe moment ell, amb somriure burleta i els braços alçats que em mostraven les palmes de les mans, m’advertí: *Jo no vaig a tocar-te res, jo només te cridaré!* Eixa broma és, com deveu suposar, fruit de la possible ambigüitat del verb *tocar* aïllat (és a dir, fora d’una oració o un discurs), que pot ser interpretat com a ‘telefonar’ o com a ‘tocar físicament’. Encara que el lutier, oriünd de Benetússer, devia conèixer perfectament el verb *tocar* com a sinònim de *telefonar*, vaig concloure que usava habitualment el verb *cridar* amb eixe mateix sentit.

Davant d’aquella situació em vaig preguntar si eixe ús de *cridar* és genuí, tradicional i correcte en valencià o si és, per contra, un calc recent del castellà creat per analogia amb *llamar*. Eixa no és una qüestió anodina, ja que, si bé com a persona escolaritzada en valencià puc donar fe que eixe ús del verb no

es promou en cap etapa de l'ensenyança de llengua, he constatat que s'usa així de manera molt habitual en el valencià actual. Així doncs, com a ciutadà que té un dubte lingüístic, vaig escriure a la Secció d'Assessorament Lingüístic de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua per a resoldre el dubte. Fiu dos preguntes: la primera era si podia usar *criidar* com a sinònim de *telefonar*, la segona era com calia dir en valencià l'expressió castellana *llamada perdida*. La resposta va ser esta:

«En relació amb la seua consulta, li comuniquem que, normativament, el verb 'criidar' no és correcte, referit a 'parlar per telèfon'. Les formes correctes serien 'telefonar' i 'fer una telefonada perduda'».

L'explicació, breu –i sense fonts–, no va satisfer la meua curiositat. La vaig trobar incompleta pels motius següents: no explicava el motiu de la incorrecció de *criidar*; parlava de l'acció 'parlar per telèfon' quan la pregunta era sobre l'accepció 'telefonar'; no explicava d'on prové l'ús estés i habitual del verb *criidar* amb eixe sentit en valencià; només donava una opció per a expressar l'acció de telefonar (el cultisme *telefonar*) i obviava altres verbs amb què expressar eixa idea en valencià (com ara el popular *tocar*). A més, no em va suscitar confiança l'ús del condicional *serien* en l'oració *Les formes correctes serien...* Jo esperava, per part de la Secció d'Assessorament de la institució normativitzadora, una resposta més asseverativa, com ara *Les formes correctes són...* en present d'indicatiu, ja que es tracta d'una afirmació amb rang de norma. Amb una resposta així, u pot arribar a pensar que eixes *formes correctes* (eixa *norma*) no estan establides o estipulades –resultat que quadra amb la falta de fonts–. En qualsevol cas, considere que esta és una qüestió que cal aclarir als parlants. Així, en este treball espere, d'una banda, poder apuntar les primeres passes per a contestar a les dos preguntes, des del convenciment que no saber contestar-les no justifica defugir-les. De l'altra, pretenc constatar la distància, al meu parer negativa, entre el valencià cult i la llengua popular pel que fa als verbs *tocar* i *picar*. Per a fer-ho, em valdré de diccionaris, treballs d'altres autors, fragments literaris i exemples

de la llengua viva. L'autor és conscient de les limitacions del treball: el lector queda avisat que en les línies que segueixen trobarà, també, opinió –que tracte d'argumentar–. Estaré satisfet si les meues reflexions són tingudes en compte, animen a un estudi més profund sobre el tema i ajuden a fomentar una anàlisi més realista –i en conseqüència, un *model* més realista– de la llengua que parlem.

2. DELS VERBS DISPONIBLES I COM S'HAN CREAT: *TELEFONAR*, *TRUCAR*, *TOCAR*, *PICAR*

Sabem que per a expressar l'intent d'establir comunicació telefònica podem usar verbs com *telefonar* (*telefonejar*), *trucar*, *tocar* i *picar*. Així ens ho confirmen els diccionaris: *telefonar* i *trucar* figuren amb eixe sentit en diccionaris com el DIEC2 o el GDLC, i *tocar*, que és el que usem els valencians, figura en el DV com a sinònim de *trucar*¹ –per tant, cal consultar l'entrada *trucar* per a trobar-ne la definició–. Quant a *picar*, l'accepció telefònica només la trobem en el DCVB, restringida a l'àrea de Barcelona, encara que he constatat que s'usa també en el valencià septentrional. L'origen de *telefonar* pareix clar: és un verb denominat, creat a partir del substantiu *telèfon*, i expressa les accions que es poden fer amb eixe aparell, que són 1) tractar d'establir una comunicació telefònica i 2) transmetre un missatge mitjançant un telèfon². Per a entendre l'origen del *trucar* telefònic hem d'acudir al substantiu *truc*, que, com és sabut, significa 'colp'. Del fet que *truc* es restringix majorment al colp amb la mà que es fa a una porta o a una finestra per a comunicar-se amb algú, s'entén la creació del verb *trucar*: 'Donar trucs a una porta, a

¹ Ni el DIEC2 ni el GDLC inclouen l'accepció de *trucar* o *telefonar* en l'entrada *tocar*, malgrat ser d'ús general en valencià. El DOPV i el DRACV també inclouen la forma *telefonejar*. El DRACV, a diferència de tots els altres, no inclou *telefonar*.

² La segona accepció ha caigut en desús.

una finestra, etc., per demanar que obrin' (GDLC). Amb la invenció del telèfon, el verb *trucar* passà, per extensió, a ser també sinònim de *telefonar*. És comprensible que els parlants feren eixa analogia, perquè l'acció i l'objectiu comunicatiu de *trucar* (a una porta) i *telefonar* són similars: cridar l'atenció d'algú fent sonar un objecte de manera intermitent³.

La mateixa correlació que he descrit dalt (*truc* → *trucar* [a la porta, a la finestra] → *trucar* ['telefonar']) es dóna en valencià amb *toc*. D'este substantiu, geosinònim de *truc*, deriva la forma *tocar*, que respon a les dos mateixes definicions de *trucar* que he exposat més amunt. Així:

(*toc* → *tocar* [a la porta, a la finestra] → *tocar* ['telefonar'])

El verb *picar*, per la seua banda, és sinònim de *trucar* i de *tocar* ('Donar un cop', accepció III-3 del DCVB) i s'usa amb el sentit de 'Trucar, donar cops a una porta perquè l'òbriguem' (accepció III-3b). Per la mateixa analogia que *trucar*, es va crear l'accepció telefònica: '*Picar el telèfon*, o simplement *picar: telefonar*' (accepció III-3e).

Cal notar que en valencià tenim un verb *tocar* que té, almenys, dos usos diferents: un ús transitiu bàsic⁴ (com en este exemple: *Vaig tocar el vellut i era molt suau*) i un ús intransitiu amb dos accepcions relacionades: 'pegar tocs a una porta' i *telefonar* (com en *Li tocaré per a felicitar-lo*). És l'ús intransitiu –que descriu dalt– el que suscita l'interés d'este treball; concretament, l'accepció telefònica⁵.

³ Encara que hui dia el timbre d'un telèfon pot consistir en qualsevol melodia, el timbre clàssic del telèfon és intermitent.

⁴ Fer que la mà, els dits o una altra part exterior del cos entri en contacte amb quelcom i en sigui afectat el sentit del tacte (GDLC).

⁵ Noteu que el *tocar* intransitiu està relacionat amb la forma nominal *toc*, que fa referència a un contacte puntual i intermitent (cf. el toc de les campanes), mentres que el *tocar* transitiu està relacionat amb la forma nominal *tocament*, que fa referència a l'acció de tocar una cosa en general i que, habitualment, s'entén com a l'acte de tocar de manera continuada, com en una carícia.

En la construcció *tocar per telèfon*, el telèfon és l'instrument, el mitjà o la manera amb què es toca, és a dir, amb què *s'avis*a. D'ací que el substantiu vaja encapçalat per la preposició *per*⁶. El sintagma *per telèfon* impedit que *tocar* s'interprete com a 'palpar' o com a 'pegar tocs a una porta'. Tanmateix, eixe aclariment no sempre resulta necessari. L'oració següent s'entendria igualment bé si prescindírem de *per telèfon*:

Va dir que quan vingueres que li tocares per telèfon. (Víctor Labrado, *La mestra*. P. 245)

Podem prescindir-ne perquè estalviem paraules, ens entenem pel context i no pareix que hi haja confusió amb el significat transitiu del verb⁷. A més, el *tocar* telefònic té un comportament sintàctic diferent: regix preposició *a* i pronominalitza amb pronoms de datiu, com s'ha vist en l'exemple (*li tocares*). El complement *per telèfon* és útil quan en el discurs previ no ha aparegut la possibilitat de comunicar-se amb algú, de telefonar-li, i usar-lo evita ambigüïtat en els casos en què el pronom d'acusatiu i el de datiu tenen la mateixa forma: *em toques, et toque, ens toquem, vos toquem, els toquem*. No hi ha lloc a l'ambigüïtat amb la tercera persona del singular, perquè el pronom *li* és privatiu del datiu: *li toque*.

Igualment, amb el verb *picar* del valencià septentrional, el sintagma *per telèfon* també contextualitza el verb i evita que se'n facen interpretacions errònies:

«El mateix dia que vaig parlar jo amb Javier Mulet va picar-li per telèfon l'alcalde de Tírig i en van parlar».

(Comentari en el blog del Club de pilota valenciana Arrea-li bona de Benicarló).

⁶ Sancho (1995: 223) anomena *mitjà-instrumental* u dels usos de la preposició *per*, i ho fa, curiosament aportant un exemple amb el verb *cridar* amb sentit telefònic: «M'han cridat per telèfon aquesta vesprada» (p. 223).

⁷ En la situació del lutier a l'inici d'este article, l'ambigüïtat és buscada, com a recurs humorístic.

3. EL VERB *CRIDAR* AMB SENTIT TELEFÒNIC

El fet que *cridar* s'utilitze com a sinònim de *tocar* o *telefonar* s'explica per la semàntica i l'ús del verb⁸. Segons el DIEC2, *cridar* significa, en la tercera accepció transitiva, 'Invitar (algú), especialment pronunciant el seu nom, a venir, a anar a un lloc'. En l'accepció IV-2 del DCVB trobem: 'Indicar a qualcú amb la veu o amb altre senyal perquè s'acosti'. En les dos definicions, les idees d'avís, atracció i convocatòria són ben presents. Pel que fa al cas, és pertinent que ens fixem en els fragments *especialment pronunciant el seu nom* i *amb la veu o amb altre senyal*, els quals indiquen que l'acció de cridar es fa sovint amb la veu. Tanmateix, la veu no és l'únic mitjà per a fer-ho. De fet, des de la invenció de la telefonia –i especialment des de la proliferació dels telèfons mòbils–, moltes de les vegades que demanem a algú que està distant que vinga o vaja a algun lloc ho fem mitjançant un telèfon –vejam 1a–. Eixa pràctica freqüent facilita que els parlants identifiquen el verb *cridar* com a *telefonar* –vejam 1b:

- (1a) «Avui no hi ha serenos. Ens assabentem de l'oratge pels mitjans de comunicació, de controlar l'ordre nocturn s'encarrega la policia; per *cridar el metge* o el rector *emprem el telèfon*».
(MORANT i PEÑARROYA, 1995: 207)
- (1b) «*Cridans* per a arrebregar els teus mobles i efectes. 010. És gratuït».
(Rètol que es pot llegir en els camions d'arrebrega de fem de la ciutat de València. Any 2013)

Em pareix significatiu que un exemple d'ús del verb *cridar* en el DIEC2 siga, precisament, *T'han cridat al telèfon*, cosa que demostra que es tracta d'una acció quotidiana. En eixe exemple, el telèfon és el lloc a on la persona ha d'acudir,

⁸ Sobre l'etimologia de *cridar*, segons el GDLC, el verb prové del llatí vulgar **cŕitare* (clàssic *quiritare*), i potser està relacionat amb *Quiris*, *-itis* 'quirite', d'on 'cridar auxili als ciutadans o quirites'.

presumiblement per a mantindre una conversació. La persona que crida, ho fa, evidentment, mitjançant un altre telèfon. En altres paraules, crida per [mitjà d'un] telèfon. En efecte, la telefonia permet que pugam convocar una persona a un col·loqui o conversació encara que no la tingam físicament davant.

El verb *cridar* és un verb semànticament més ampli –té més accepcions– que *telefonar*. Per això, quan els parlants que usen *cridar* amb el sentit 'telefonar' creuen que cal afegir la concreció telefònica al verb per a ser compresos, usen el sintagma *per telèfon*, on *per* introduïx el mitjà amb què es crida, tal com passa amb *trucar* [per telèfon] *tocar* [per telèfon] i *picar* [per telèfon]. Així i tot, u troba que, en el valencià actual, una expressió com *cridar per telèfon* pot tindre dos significats distints: 'pegar crits o alçar la veu mentre u parla per telèfon' (*cridar* en la seua accepció intransitiva: 'pegar crits') o bé 'contactar amb algú utilitzant un telèfon'⁹. Al meu parer, en la pràctica, hi ha poc de lloc per a l'ambigüitat. En els exemples següents, cap valencià interpretaria que l'acció és 'alçar la veu':

«Tarden tant a venir a buscar-me, que els hauré de *cridar per telèfon*».

(*Curs Mitjà de Gramàtica Catalana Especialment Referida al País Valencià*. Enric Valor [oració exemple d'una subordinada adverbial]. P. 234).

«Demà *crides per telèfon* i demanes pel conserge, el senyor Manolo, i quedes amb ell».

(*Xe, amic!* Siso Mitjanas. P. 166)

«Ben aviat, però, hom deia pel Palau que en sentir el parlament de Dencàs, Companys va revelar una gran contrarietat i que va *cridar-lo per telèfon* per tal que comparegués al Palau».

(*La nit del 6 d'octubre a Barcelona*. Joan Costa i Deu, Modest Sabaté. P. 101)

⁹ En valencià, per a expressar el sentit intransitiu de *cridar* 'fer crits' o alçar la veu, també usem el verb *xillar*, sinònim de *xisclear* ('fer xiscles', crits aguts). *Xillar* és un verb antic, que ja va ser usat per Jaume Roig en *L'Espill*. Francesc Ferrer Pastor va incloure *xillar* i *xillit* en el seu *Diccionari Valencià Escolar*, en l'accepció susdita. Hui dia, els professionals de la llengua eviten usar *xillar* i *xillit*, comunament considerats castellanismes. L'AVL inclou *xillar* en el seu DOPV, amb *xilladissa*. Caldrà esperar la publicació d'un diccionari normatiu amb definicions per a saber si el verb mereix consideració.

«T'esperes un poquet que *cride per telèfon*? És que tenen que estar». (diu una dona a un repartidor que està a la porta d'una casa a on no contesten. Ella sap que hi ha algú dins i vol telefonar al propietari per a que òbriga la porta al repartidor).

4. VERBS QUE EXPRESSEN L'ACCIÓ DE TELEFONAR EN ALTRES LLENGÜES

Tot seguit vorem que l'actuació descrita del verb *cridar* en valencià té una correlació en altres idiomes europeus. Vejam la mateixa oració en diferents llengües:

(2)	a. Llama a tu amigo	[castellà]
	b. Chiama il tuo amico	[italià]
	c. Appel ton ami	[francés]
	d. Call your friend	[anglès]
	e. Crida el teu amic	[valencià]

Dels exemples de dalt es desprén que, en els cinc idiomes exposats, un sol verb aprofita per a expressar, potencialment, diverses idees. Així, sense més informació sobre el context no podem saber si la convocatòria –idea central en tots eixos verbs– s'ha realitzat usant la veu o bé algun altre mitjà. Les diferents possibilitats les reflectixen les definicions dels diccionaris: en català «amb la veu o amb altre senyal»; en castellà «voces [...] o ademanes»; en francès «par une parole, un cri, un signal sonore»; en italià «pronunziandone il nome, oppure con gesti, segnali o altri mezzi»; en anglès «words, sounds, etc.»¹⁰. Si en valencià, per

¹⁰ APPELER: Héler, interpellier quelqu'un, attirer son attention par une parole, un cri, un signal sonore : *Appeler un ami qu'on aperçoit dans la rue.* / Inviter quelqu'un, un animal à venir près de soi, convoquer quelqu'un ou faire venir quelque chose quelque part, au moyen d'un signe verbal ou autre, d'un message, d'un ordre, etc. : *Appeler les enfants pour le repas. Appeler un taxi par téléphone.*

<http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais>

a resoldre eixa ambigüitat amb el verb *cridar* afegíem l'aclariment *per telèfon*, els altres idiomes actuen de manera similar: *appeler au téléphone* (francés), *chiamare al telefono* (italià), *llamar por teléfono* (castellà), *call on the phone* (anglés). La preposició usada no és la mateixa: en italià i en francés, respectivament, pareix que es faça èmfasi en el lloc a on es *crida* la persona, usant les preposicions *a* i la forma *au* (contracció de l'article *le* i la preposició *à*); en castellà, en canvi, es fa èmfasi en el mitjà amb què es crida usant la preposició *por*. Amb tot, l'ús d'una preposició o una altra no és sistemàtic: en italià, he constatat l'ús de *chiamare per telefono*¹¹; en valencià, adés hem vist un exemple amb la contracció de l'article *el* i la preposició *a* (*T'han cridat al telèfon*, DIEC2).

Pel que fa al cas, vull destacar que en els diccionaris d'eixos idiomes l'entrada de *appeler*, *chiamare*, *llamar* i *call* conté un accepció que remet al verb cult; que és, respectivament: *téléphoner*, *telefonare*, *telefonar* i *telephone* o *phone*. Per tant, eixos verbs són sinònims de *telefonar* en qualsevol context: tant quan es convoca una persona com quan es fa una telefonada a una institució, una empresa, etc. En català-valencià, en canvi, els diccionaris no arrepleguen el verb *cridar* com a sinònim de *telefonar*. Això malgrat ser d'ús habitual:

«Tot seguit demana per un telèfon. *Crida a l'Hotel Inglés* i parla amb John Moore»

(*Ombres en la nit*. Ferran Torrent. P. 158).

CHIAMARE: I rivolgersi a qualcuno (anche a un animale) pronunziandone il nome, oppure con gesti, segnali o altri mezzi (lettera, telefono ecc.), affinché risponda, si avvicini o compia un'azione (anche fig.): *chiamare qualcuno dalla finestra, con un fischio, al telefono; il dovere mi chiama* | telefonare: *chiamami domattina*

<http://www.sapere.it/sapere/dizionari.html>

CALL: **b** (1) : to command or request to come or be present. / **m** (1) : to get or try to get in communication with by telephone <call the doctor to make an appointment>

<http://www.merriam-webster.com/dictionary/call>

CALL: to speak or utter (words, sounds, etc.) loudly so as to attract attention.

<http://www.wordreference.com/definition/call>

LLAMAR: Dar voces a alguien o hacer ademanes para que venga o para advertirle algo.

¹¹ En un llibre de dubtes lingüístics es dóna preferència a una de les opcions: «Chiamare al telefono o chiamare per telefono? Meglio chiamare al telefono». Della Valle i Batota (2012 : 31).

«No sabia res d'Hèctor, ni tan sols el seu telèfon. *Va cridar a* totes les residències d'estudiants, però en cap d'elles li van saber donar referències»
(*L'infern de Marta*. Pasqual Alapont. P. 57-58)

Notem, per tant, que els idiomes exposats es comporten igual: la idea de convocatòria amb un mitjà concret –el telefònic– deu haver permès que eixos verbs s'usen com a sinònims de *telefonar*. Si eixe mecanisme és coherent i correcte en les diferents llengües europees mostrades, ¿no ho és també en valencià? En altres paraules, ¿és l'ús de *cridar* com a sinònim de *telefonar* coherent i correcte, o l'hem d'alçar en el calaix de la incorrecció només perquè s'assembla al castellà? Atés el contingut semàntic del verb i el comportament anàleg d'altres llengües, pareix que *cridar per telèfon* pot ser tan coherent en valencià com ho és en castellà *llamar por teléfono*, en italià *chiamare al telefono*, etc. No pareix que responga a cap anomalia.

5. EL COMPORTAMENT SINTÀCTIC DE *CRIDAR*: *CRIDAR-LI* O *CRIDAR-LO*

Els verbs populars *trucar*, *tocar* i *picar* amb el sentit 'telefonar' tenen un comportament intransitiu:

- (3) a. He de tocar a mos pares.
b. He de tocar a l'Ajuntament.
c. Li tocarem per a felicitar-lo pel seu aniversari.

Convé preguntar-se quin comportament té l'altre verb popular: *cridar*. Plan-tegem-ho amb un exemple. ¿Quins pronoms cal usar en la pronominalització dels complements de 4a?

- (4) a. Crida (a) Xavier i després crida les xiques.¹²
 b. Crida-li i després crida'ls.
 c. Crida'l i després crida-les.

D'acord amb el sentit de *cridar* ('atraure', 'avisar') i amb el comportament que seguix el verb popular en el restant de llengües romàniques, la pronominalització correcta deu ser la de 4c, és a dir, la que mostra que *cridar* és un verb transitiu i que tant *Xavier* com *les xiques* són complements directes: les persones cridades o convocades per mitjà d'un telèfon. Ara bé, com a parlant constate que en el valencià de hui és prou habitual sentir parlants que pronominalitzen el complement del verb *cridar* (amb sentit telefònic) amb el pronom de complement indirecte *li*, cosa que dóna lloc a solucions com *crida-li*. Vejam dos exemples que he sentit en conversacions espontànies (l'exemple 5a li'l vaig sentir dir a un llicenciat en Filologia Catalana; l'exemple 5b, a un professor de valencià):

- (5) a. Jo li vaig dir que te cridara hui de matí. Si no te crida *li crides*.
 b. ¿Ella preferix que *li cride* o que li escriga?

Convé preguntar-se si eixe ús intransitiu és generalitzat en valencià o, per contra, existix una alternança entre pronoms de complement indirecte (*crida-li*) i directe (*crida'l*) que respon a algun factor semàntic, geogràfic o d'un altre tipus. No conec cap estudi amb dades que permeten delimitar on s'usa *crida'l* i on *crida-li*. Una investigació que arrebregara dades dels usos dels parlants valencians en trauria aigua clara. Sobre això, puc oferir els resultats d'una enquesta que vaig realitzar a 34 alumnes valencianoparlants¹³ d'un institut d'Alaquàs

¹² La preposició *a* davant de complement directe animat (persones) és habitual en el valencià popular. Així, si oïrem en la parla espontània l'exemple 10a, *les xiques* aniria precedit de *a*. Quant a la normativa, la GNV (2006) diu que «En algun context el CD va precedit o pot anar precedit de preposició». Al meu parer, la redacció d'este fragment no és clara. De primer, no exposa *algun* context, sinó fins a cinc. En segon lloc, en dos d'eixos contextos la preposició es posa «optativament». El lector ha de deduir si en els altres tres contextos la preposició és obligatòria o no, ja que el redactor no ho indica.

¹³ Respongueren *si* a la pregunta ¿Parles valencià habitualment amb la família o els amics?

(Horta Oest, València) d'edats compreses entre els 12 i els 15 anys. Els vaig mostrar oracions i fragments de text inacabats per tal que els completaren amb alguna de les opcions oferides («la que et parega més natural, la que diries parlant amb amics i familiars»). Dos de les cinc preguntes de l'enquesta pretenien obtindre informació sobre la pronominalització del verb *criidar* telefònic. Una se centrava sobre la pronominalització en singular, l'altra sobre la pronominalització en plural. Tot seguit oferixc les dos i, al costat, el percentatge d'alumnes que triaren cada opció:

«Hui és l'aniversari del meu cosí. Després...»
 «el cridaré per a felicitar-lo». (32%)
 «li cridaré per a felicitar-lo» (41%)
 «el tocaré per a felicitar-lo» (9%)
 «li tocaré per a felicitar-lo» (18%)

«Ni la mare ni la iaia saben usar bé el whatsapp. Si els he de dir alguna cosa, preferixen que...»
 «les cride per telèfon» (76%)
 «els cride per telèfon» (15%)
 «els toque per telèfon» (9%)

La primera dada destacable és que un 85% dels alumnes va triar el verb *criidar* en les dos preguntes, enfront d'un 15% que va triar el verb *tocar*. La segona és que, dins d'eixe grup majoritari (*criidar*), un 38% va fer un ús sistemàtic dels pronoms d'acusatiu (*el* i *les*) mentres que un 12% va fer un ús sistemàtic dels pronoms de datiu (*li* i *els*). Però hi ha una tercera dada que trobe més sorprenent: que el 32% triara el pronom datiu per al singular (*li*) i, en canvi, l'acusatiu (*les*) per al plural¹⁴. Es tracta d'un ús aparentment in-

¹⁴ Només un 3% –un sol alumne– va ser incoherent en el sentit contrari: usant acusatiu en singular (*el*) i datiu en plural (*els*).

coherent, que no puc explicar¹⁵. En qualsevol cas, com a conclusió general, podem afirmar que entre els parlants enquestats hi ha molta vacil·lació en la pronominalització del verb *cridar* amb sentit telefònic.

En castellà també existix una vacil·lació pronominal en el verb *llamar* telefònic (*llamarlo[s]-llamarle[s]* i *llamarla[s]-llamarle[s]*). L'ús dels pronoms de datiu (*le, les*) es podria explicar pel fenomen hispànic del *leísmo*¹⁶. Tanmateix, segons el *Diccionario Panhispánico de Dudas*, eixe ús apareix també en zones geogràfiques que no són típicament *leístas*¹⁷. Per al cas que ens ocupa, seria interessant saber si els valencianoparlants que usen els pronoms de datiu amb el verb *cridar* –tant si ho fan sistemàticament, això és, en singular i en plural, com si vacil·len– utilitzen els pronoms de datiu amb el verb *llamar* quan parlen castellà. Si això fóra així, podria prendre força la hipòtesi que l'ús dels pronoms *li* i *els* en el verb *cridar* telefònic es veu afavorit per l'analogia amb el comportament sintàctic del *llamar* castellà¹⁸.

La lingüista Anna Pineda, en un treball sobre l'alternança acusatiu/datiu en la pronominalització de diversos verbs (2010), parla sobre els verbs *tocar* i *cridar* en valencià, que classifica en un grup de verbs que anomena «de transferència comunicativa». Quant a *tocar*, constata l'ús telefònic valencià, amb pronoms de

¹⁵ Seria interessant saber quin és el pronom datiu plural que eixe 32% d'alumnes usa en general (això és, amb qualsevol verb) i comprovar si s'ajusta a la norma. He constatat que en l'Horta de València alguns jòvens no usen *els*, sinó el plural analògic del pronom *li: lis*. També trobe persones que usen el pronom *li* tant per al singular com per al plural. D'altra banda, alguna vegada he constatat, entre persones molt influïdes pel castellà, casos d'interferència del pronom castellà *les* com a complement indirecte femení plural.

¹⁶ Segons Marcos, Satorre i Viejo (1999:155), en l'origen del *leísmo* està l'intent de regularitzar els paradigmes pronominals *le, la, lo* oposant-los no pel cas, sinó pel gènere. Eixe intent no va triomfar en gran part del territori hispànic. Això no obstant, hui dia es considera correcte l'ús del pronom *le* com a complement directe de persona.

¹⁷ Trobe paradoxal que el DRAE considere *llamar* amb el sentit telefònic un verb intransitiu, mentre que el DPD afirma sobre eixe mateix ús que «està generalizado en todo el ámbito hispánico el uso transitivo» i, malgrat reconèixer els usos intransitius, afirma que «lo normal y más recomendable es interpretar como directo el complemento que expresa el destinatario de la llamada».

¹⁸ Està generalizado en todo el ámbito hispánico el uso transitivo: «No hace mucho lo llamé por teléfono [...] No faltan, sin embargo, ejemplos de uso intransitivo, procedentes incluso de zonas no leístas: «Marcel le llamé por teléfono... (DPD, entrada de *llamar*)

datiu que permeten que el parlant no relacione «la construcció resultant amb l'acció de tocar físicament algú». Pel que fa a *criidar*, comenta el fenomen de pronominalitzar els complements del verb *criidar* ('telefonar') amb el pronom datiu (*criidar-li*). Afirmar que «hi ha variació geogràfica entre l'ús del datiu [*Li crida*] i la conservació de l'estructura amb OD pròpia del significat bàsic 'avisar algú' [*La crida*]» (els exemples entre claudàtors són meus). Tanmateix, la lingüista no descriu com es distribuïx geogràficament un ús i l'altre en el territori valencià. Els resultats que es desprenen de la meua enquesta no permeten parlar, precisament, d'una distribució geogràfica: hem vist com valencianoparlants d'un mateix poble usen els verbs en construccions diferents¹⁹.

Altres autors, encara que no tracten el verb *criidar*, també parlen d'alternança pronominal en altres verbs telefònics. Júlia Todolí (2002) ha constatat l'alternança amb el verb *telefonar*: «hi ha una certa confusió a l'hora de substituir el complement indirecte [...] en alguns parlars [...] és substituït col·loquialment per un clític acusatiu: *la telefonaré*».²⁰ López (1999 : 1279) i Wheeler i altres (1999: 466) també proposen que amb el verb *telefonar* s'usa «el règim datiu per a la varietat estàndard mentre l'acusatiu per als registres poc formals de l'idioma»²¹. Em pareix interessant l'aportació de Joan-Rafael Ramos (2005), que mostra la tendència del català central –també diu en algun moment «llengua col·loquial de Catalunya»– a reinterpretar el règim dels verbs *telefonar*, *trucar* (per telèfon)

¹⁹ Una de les conclusions a què, al meu parer, arriba Pineda, es dedueix del títol del seu treball: «Estructures diferents, interpretacions convergents. Estudi bascoromànic de les alternances acusatiu/datiu». És a dir, l'autora creu que les pronominalitzacions en datiu i en acusatiu són *estructures* que no tenen una diferència substancial de significat. De fet, tracta els usos acusatius del català *trucar-lo* i *telefonar-lo* enfront dels datius –i normatius– *trucar-li* i *telefonar-li*, i diu que es tracta de *significats paral·lels*. En un altre treball (2012), Pineda usa una expressió similar: «dos estructures sintàctiques cuyo significado, en general, termina convergiendo en el uso». En altres paraules: dir *li truco* vol dir la mateixa cosa que dir *el truco*.

²⁰ Trobe un exemple d'eixe ús pronominal en la mateixa Enciclopèdia catalana: *Haig de trucar el missatger perquè reculli el sobre aquest matí*. Llibre d'estil, apartat «El verb haver-hi». Disponible en <http://www.enciclopedia.cat/enciclop%C3%A8dies/gran-enciclop%C3%A8dia-catalana/EC-GEC-FB-09.xml#UjYg4WTAWXs>

²¹ Segons lligic en Morant i Mascarell (2008 : 494).

i *picar* (per telèfon). Històricament, eixos verbs s'usen en construccions amb l'estructura Subjecte + Verb + Complement de persona (CI). La reinterpretació consistix en transformar el CI en un CD: no s'hi usa la preposició *a* i es fa la substitució pronominal del complement amb clítics acusatius. El resultat són construccions com *telefonar-lo* (en comptes de *telefonar-li*), *trucar-lo* (en comptes de *trucar-li*), *picar-lo* (en comptes de *picar-li*). Ramos explica que això és deu al fet que el CI ocupa la posició prototípica del CD –és a dir, just després del verb–, amb la qual cosa els parlants tendixen a interpretar-lo com a tal: «és fàcil que el parlant tendisca a interpretar el CI com un CD, i que el que en un principi era una funció semàntica de Destinatari acabe percebent-se com un Pacient». L'autor classifica eixe fenomen com una «atracció funcional». Davant d'això, proposa que la normativa permeta triar: que els verbs es resolguen amb règim datiu en els dialectes en què es faça datiu i amb règim acusatiu en els dialectes en què es faça acusatiu. No considera eixa optativitat una «imprecisió normativa», sinó d'un reflex del fet que la llengua es troba en «una etapa evolutiva» –cosa que contrasta amb l'opinió de Todolí, que anomenava «confusió» el fenomen de fer acusatiu el règim de *telefonar*.

En valencià, en canvi, no s'ha donat eixe fenomen²². Segons Ramos, l'actuació valenciana és «l'originària i conservadora» (*telefonar-li*, *tocar-li*, *picar-li*) mentre la catalana és «innovadora». Per al cas que ens ocupa, em pregunte si eixa «llibertat de tria» deu ser també aplicable per als dos usos pronominals del verb *criidar* telefònic²³. Opine que abans d'eivar a normatiu un fenomen innovador convé estudiar els motius de la innovació per a comprovar si és coherent o si, per contra, respon a una anomalia; més encara quan el fenomen no és generalitzat ni tan sols en u dels dialectes²⁴.

²² Ramon només ha arplegat algun cas d'alternança amb el verb *picar* en Traiguera i Vinaròs.

²³ Pareix que en castellà sí que existix eixa «llibertat» amb el verb *llamar*: cap dels dos règims (acusatiu i datiu) es considera incorrecte.

²⁴ Potser el fenomen de *reinterpretació* que descriu Ramon es deu fonamentalment a una qüestió fonètica del català oriental. Concretament, a la realització com a vocal neutra de les *a* i *e* àtones i a l'emudici-

Pel que fa al nostres cas, tenint en compte la informació susdita, trobe que els factors que han pogut afavorir la pronominalització dels complements de *cridar* amb pronoms de datiu (*li/els*) són diversos i no necessàriament excloents. D'una banda, es pot haver donat una interpretació semàntica del verb distinta a la bàsica transitiva. Quan el parlant de valencià usa *cridar* amb el sentit transitiu (*cridar* amb la veu, per exemple), entén la persona que és cridada com un pacient que s'hi veu afectat. En altres paraules, la persona cridada és percebuda com un CD i per tant, en la substitució del nom de la persona per pronoms febles, s'usen pronoms acusatius (*el crida, la cride, els cride, les cride*)²⁵. En canvi, si la semàntica del verb permet que *cridar* s'use amb el sentit telefònic, el parlant pot concebre (com passa amb *telefonar* i *tocar*) la persona que rep la telefonada com un destinatari més que com un ser afectat o pacient, i en conseqüència opta per usar els pronoms datius (*li cride, els cride*). *Cridar* presenta, així, un comportament similar al verb *parlar* (*li parle, els parle*). D'altra banda, no és estrany que el verb *cridar* telefònic adopte el mateix comportament sintàctic que els seus sinònims *tocar*, *picar* i el propi *telefonar*, que són verbs intransitius. Finalment, un altre factor pot ser la interferència sintàctica del castellà, llengua en què existix alternança pronominal acusatiu/datiu en el verb *llamar*.

6. ELS SUBSTANTIUS DEVERBALS *TRUCADA*, *TOCADA*, *PICADA* I *CRIDADA*

Els substantius deverbals expressen l'acció i l'efecte d'un verb. En el cas del verb *telefonar*, existix *telefonada*, l'única opció que em va proposar el tècnic de

ment de la *r* en els infinitius. Eixos dos factors afavorixen que el parlant perda consciència de l'existència de la preposició *a*: «trukaraz əl pəɾə» (confusió de *al* per *el*) i «truka[r] [a] la maɾə». En conseqüència, els complements se substitueixen amb pronoms d'acusatiu: *el trucaràs* i *la trucaràs*.

²⁵ Això ocorre independentment del fet que el CD tinga preposició *a*, que com sabem, és normal en valencià en CD animats.

l'AVL i que, al meu parer, és poc o gens usada en la llengua oral. En Catalunya, *telefonada* conviu amb *trucada*²⁶, deverbals de *trucar* que, igual que el *llamada* castellà, prové del participi del verb. La paraula *trucada*, tot i que pot haver penetrat en el parlar d'alguns jóvens valencians per la influència del model català, deu ser aliena al valencià tradicional amb el sentit telefònic²⁷. ¿Quin és, doncs, el substantiu popular que utilitzem els valencians? Del verb *tocar* en tenim dos, *toc* i *tocada*²⁸. Del primer, constata que és habitual en la construcció *pegar un toc*. El segon, *tocada*, és anàleg al català *trucada*, però pareix que no ha reeixit, ni de bon tros, com el seu geosinònim ha fet en Catalunya. Amb tot, n'he trobat uns quants exemples en internet, sempre en diminutiu (la cursiva és meua):

«Hola sóc una mare un poquet preocupada, en tots estos dies no he sabut res de la meua filla, sé massa que està bé, per les notícies de ràdio Cocentaina, però no haguera estat mal una *tocaeta de telefono*».

(Fòrum del campament 2007 dels Juniors Generació oberta de Cocentaina.)

«Una *tocaeta de telefono* un correu preocupant-se no costa res i pa la persona malalta pot ser molt».

(Comentari de l'usuari Fletxa en grupetaapocapoc.blogspot.com)

«Quan estigues a València em *fas una tocaeta*, que tinc ganetes de vore't!»

(Comentari de l'usuari Lolapirindola en fotolog)

«Te *faré una tocaeta* d'ací uns dies, o quan tornes».

(Comentari de l'usuari Frontissa en fotolog)

Quant al verb *picar*, desconec l'abast de l'ús de *picada* com a sinònim de *telefonada*. Amb tot, n'he pogut trobar alguns exemples en internet:

²⁶ Sóc del parer que un estudi sobre l'ús de *trucada* en Catalunya demostraria que eixa paraula no només s'usa en registre formal, sinó que ha guanyat terreny a *telefonada*.

²⁷ En valencià, *trucada* significa 'partida o jugada de truc', el joc de cartes.

²⁸ El DRACV considera estos dos substantius sinònims de *telefonada*.

«Vicente Guillén [...] va dir “que s’està instaurant en este govern del PP que les coses es resolen soles. I això no es fa amb una *picada de telèfon*. Primer s’ha de prevenir, després coordinar, i finalment fa falta presència”».

(Notícia «El PSOE denuncia descoordinació durant el temporal i de deixar completament sol a Mont-roig», diari Comarquesnord.cat. 11-03-2013)

«L’editor passa més temps contestant correus electrònics i *picades al telèfon* que llegint originals».

(«Què faig amb la meua novel·la? L’autor com a editor». Hèctor de Montalvo. <http://www.basar.cat>)

Quant al verb *cridar*, en valencià existix el postverbal *crida*. Això no obstant, no he constatat l’ús d’eixa paraula en sentit telefònic, ni oralment ni per escrit. En canvi, deu haver tingut molt d’èxit la substantivació del participi femení: *cripada*, en analogia amb *llamada*, *trucada* i *tocada*²⁹. Tot seguit mostre tres exemples d’escriptors (valencians i catalans) que han utilitzat *cripada* com a sinònim de *telefonada*; en darrer lloc, un exemple oït en una conversació:

«No doni massa importància, senyor, al “T’ador” de la foto, ni al puro, ni a la *cripada telefònica*».

(*Obres completes*. Llorenç Villalonga. P. 341)

«Morir a la frontera, com creure que pot caure tot esperant còmodament una simple *cripada telefònica*».

(*Memòries de l’exili*. Carles Pi Sunyer)

«Ara, en la cafeteria, Elena pensava en la *cripada telefònica* de Lutxi, un poc sorprenent per la urgència, i s’entretenia a pensar els possibles motius de la cita».

(*La dona forta*. Maria Beneyto. P. 178).

«Ei, acabe de vore la *cridà* ara. Que el tinc en silenci i no m’entere».

(oració oïda a un llicenciat en Filologia Catalana. Ho diu en despenjar el telèfon)

²⁹ Constate una vacil·lació en els parlants per a anomenar l’acte faller de la *crida*, que alguns anomenen *cridà*[da]. Eixa vacil·lació no existix en el sentit telefònic: ningú diu *crida* a una *telefonada*.

També constata l'ús de *cridado* en mitjans de comunicació. Per exemple, en la campanya del programa televisiu *Gent x Gent*, emés en Canal 9 en 2009, en el qual es recaptaven, mitjançant les telefonades dels espectadors, donacions per una causa solidària. El lema de la campanya era *Una cridado, un colp d'esperança*. Pareix que els correctors de Radiotelevisió valenciana no varen trobar inadequada aquella solució (o bé s'hi varen pronunciar en contra i no se'ls va tindre en compte).

Oferixc un darrer exemple de l'ús de *cridado* en una comunicació pública:

«I ara, sense més, vaig a *fer la cridado* a la futura fallera major»

(Jordi Juan, alcalde de Tavernes de la Valldigna, en un acte anomenat «Cridada telefònica», de l'1 de juliol de 2011, en què telefona a la futura fallera major, des del Saló de Plenaris de l'Ajuntament, per a comunicar-li que ha sigut l'escollida)³⁰

Trobe que l'èxit de *cridado* amb sentit telefònic es pot haver vist afavorit pels factors següents. D'una banda, per l'ús preeminent de *cridar* davant de *tocar* i o *picar*; de l'altra, per l'analogia amb *llamada* i *trucada*, que són participis. Finalment, les opcions *toc*, *tocada* o *picada* són substantius existents en la llengua, que fan referència a conceptes diferents del telefònic³¹, mentres que *cridado*, com a substantiu, suposa una innovació i és, per tant, menys susceptible de ser confós.

Recapitule tot seguit els substantius que tenim per a expressar l'acció de *telefonar*:

- *Telefonada* → derivat del verb cult *telefonar*.
- *Trucada* → derivat del verb popular *trucar* (llengua de Catalunya).
- *Tocada* → derivat del verb popular *tocar*.

³⁰ Vídeo disponible en <http://blip.tv/laveutves/cridada-telef%C3%B2nica-a-les-pr%C3%B2ximes-falles-majors-de-tavernes-2012-5910933> (vejam minut 4.16)

³¹ Respectivament, *toc*: tocament breu o colp; *tocada*: fet de tocar una peça musical; *picada*: efecte de *picar* (per exemple, una picada de mosquit).

- *Picada* → derivat del verb popular *picar* (valencià septentrional i Catalunya).
- *Cridada* → derivat del verb popular *cridar*.

El posicionament de la normativa sobre quina (o quines) de les opcions de dalt convé que usem els valencians en la llengua formal i de la comunicació pública té conseqüències, també, sobre la fórmula per a expressar la idea de ‘telefonada no atesa de la qual queda constància en el telèfon mòbil’, és a dir, l’equivalent a la construcció castellana *llamada perdida* i a l’anglesa *missed call*. Per a qui escriu estes línies, construccions com ara *toc perdut*, *tocada perduda* o *picada perduda* no són familiars. En canvi, he sentit moltes vegades la construcció *cripada perduda*³²:

«Hola, tinc una *cripada perduda* teua».

(oració oïda a un llicenciat en Filologia Catalana. Ho diu en tocar a un número del qual tenia una telefonada perduda)

De fet, els resultats de la nostra enquesta mostren que *cripada perduda* és l’opció que tria la majoria dels xiquets enquestats (un 53%), seguit de *telefonada perduda* (26%) *trucada perduda* (15%) i *tocada perduda* (6%).³³

Com a conclusió, veem que els tres verbs populars valencians sinònims de *telefonar* (*tocar*, *picar* i *cridar*) tenen un substantiu deverbals sinònim de *telefonada*; respectivament: *tocada*, *picada* i *cripada*. Paradoxalment, pareix que el substantiu deverbals del verb proscrit *cridar* (‘telefonar’) és el que ha triomfat més en la llengua popular, mentre que els substantius *tocada* i *picada*, a pesar de tindre algun reconeixement en diccionaris³⁴, són minoritaris en la llengua oral. Convé preguntar-se a què es deu eixa anomalia.

³² Constate que també existixen *pita(d)eta* (valencià) i *ring* (català) per a expressar eixe concepte.

³³ L’enquesta demanava als enquestats que completaren l’oració «Quan arribes al pati de ma casa, fes-me una...» amb una d’estes opcions: *cripada perduda*, *tocada perduda*, *trucada perduda* o *telefonada perduda*.

³⁴ *Tocar* i *tocada* en el DRACV; *picar* en el DCVB.

7. ÚS DE *TELEFONAR*, *TRUCAR*, *TOCAR*, *PICAR* I *CRIDAR* EN LITERATURA I MITJANS DE COMUNICACIÓ

Tot seguit mostraré alguns exemples de l'ús dels verbs *telefonar*, *trucar*, *tocar* i *cridar* ('telefonar') i els substantius derivats en sis novel·les d'escriptors valencians consolidats. Això ens permetrà, almenys, traure algunes conclusions provisionals (de nou, la cursiva és meua):

- 1) 1 *telefonar*, 3 *trucar* [a la porta], 1 *tocar* ('telefonar'):

Va ser ell qui s'allargà fins al bar [...] a atendre la *telefonada* (p. 75) / Es va aturar al domicili de don Juan Llopis i va *trucar a* la porta (p. 89) / Al peu de l'escala, don Juan va *trucar a* una porta. (p. 93) / I amb aquesta rònica, *trucaven a* la porta d'un comuniant (p. 145) / Va dir que quan vingueres que *li tocares per telèfon*. (p. 245) / Quan ens disposàvem a convocar la convocatòria, una *trucada* de la secretària del senyor diputat ens va avisar que no podia ser. (p. 277) (Víctor Labrado, *La mestra*. Bromera, 2010)

- 2) 3 *telefonar*, 3 *trucar* ('telefonar'):

Diumenge i bon dia havia rebut una *telefonada* sorprenent. (p. 19) / Tenia algunes *telefonades perdudes* (p. 113) / només volia parlar si era per telèfon, si rebia la *trucada* que amb tanta ànsia esperava (p. 115) / era impossible que hi haguera cobertura de telefonia mòbil, i ella esperava una *trucada* (p. 116) / Verònica maleï que son pare s'haguera cansat de *telefonar* (p. 116) / no va poder evitar d'agafar el telèfon i *trucar a* comissaria (p. 118) / busca el telèfon de la comissaria d'Alzira i *hi telefona*. (p. 130). (Urbà Lozano, *Plagis*. Bromera, 2010)

- 3) 12 *telefonar*, 1 *picar* [a la porta], 1 *cridar* ('telefonar'):

Amb una *telefonada*, s'entenen a la perfecció (p. 129) / Un dia d'estos et *telefonaré*, Francesc. (p. 137) / Oriol va *telefonar a* Enric Ferrer (p. 143) / Cordill deixà dit que, així que tornara, *li telefonara* (p. 154-155) / No passe ànsia que *li telefonaré* (p. 155). / Oriol va *fer una telefonada* amb el mòbil (p. 164) / *Li*

he telefonat a vostè perquè no ho saberen els meus pares (p. 165) / va *telefonar* perquè li pujaren un entrepà (p. 190) / Sense *picar a* la porta, Vicent Marimón irrompé al despatx (p. 202) / Oriol *telefonà a* la cafeteria (p. 206) / Oriol va *telefonar a* Maria Jesús (p. 254) (Ferran Torrent, *Societat limitada*. Bromera, 2006)

Encara de *Societat limitada*:

–Francesc?

–¿De part?

–Júlia Aleixandre.

–Està reunit i no pot eixir. ¿Pots *telefonar-li* d'ací a deu minuts?

–Sí. Dis-li que vull parlar amb ell.

–Li ho diré –tancà el mòbil.

[...]

Ella va *telefonar*. Abans de respondre, Petit xuclà amb profunditat el cigar.

–Digues, Júlia.

–T'he *cradat* fa uns moments.

–M'ho han dit. Estava en una reunió...

(p. 237-238)

4) 9 *telefonar*, 1 *trucar* ('telefonar'):

Telefones per l'anunci? (p. 12) / Aquesta era la conclusió de la *telefonada* (p. 13) / De moment, no vas *telefonar-li* (p. 25) / Després d'aquella *telefonada* a la casa nova (p. 29) / No volies *telefonar-li* (p. 46) / disculpa que *et telefone* al número de casa (p. 86) / si tinc un buit, *et telefone* (p. 87) / *Li* havies *telefonat* (p. 113) / no va poder suportar-ho més i va *telefonar-li* (p. 210) / Un telèfon també va ser l'origen d'aquella etapa, la mateixa que ara tanques. La *trucada* del Marc. Han trobat mort l'Ismael a la cel·la (p. 232). (Carles Cortés, *Sara, la dona sense atributs*. Bromera, 2009)

5) 2 *telefonar*, 1 *trucar* ('telefonar'), 1 *cridar* ('telefonar'), 1 *tocar* ('telefonar'):

Acabaren esperant els *trucs* del telèfon, com l'anunci d'un mal averany (p. 41) / aquesta *telefonada* va marcar l'abans i després per a Marta i Hèctor (p. 45) / no sabia res d'Hèctor, ni tan sols els seu telèfon. Va *cridar a* totes les residències

es d'estudiants, però en cap d'elles li van saber donar referències. (p. 57-58) / havia de *fer una telefonada* urgent (p. 72) / Les xiques, mentrestant, havien *tocat a* la ginecòloga de Marta amb el mòbil (p. 112) (Pasqual Alapont, *L'infèrn de Marta*. Bromera, 2004)

- 6) 7 *telefonar*, 1 *trucar* ('telefonar'), 1 *tocar* [a la porta], 2 *tocar* (?), 1 *picar* [a la porta]:

Aquella *telefonada* tragué Aleixa del món dels somnis (p. 18) / Féu uns colpets a la porta i entrà (p. 19) / M'ha fet molta il·lúsió la *telefonada* d'aquest matí (p. 19) / de seguida *picà a* la porta i entraren a l'aula (p. 23) / perquè la punteta de la llengua *tocava a* les portes del Parnàs (p. 40) / El primer impuls d'Aleixa fou de *telefonar* a un taxi (p. 68) / *Telefonava* a l'amiga? (p. 82) / Si *li* han de *tocar*, ja *li tocaran* (p. 83) / Esperava ansiosa la *trucada* de l'amiga (p. 96) / I a mitjan setmana rebé la *telefonada* (p. 96) / Aprofità un moment en què havia recobrat tota la voluntat i *telefonà* al centre. (p. 124) / Aprofità aquells minuts per a *telefonar* al nuvi (p. 130) (Francesc Mompó i Mercè Climent, *Somiant amb Aleixa*. Bromera, 2010)

En esta mostra breu s'advertix una preeminència de *telefonar* (34 ocurrències) seguit de *trucar* (6 ocurrències amb sentit 'telefonar')³⁵. Els verbs *tocar* (2 ocurrències amb sentit 'telefonar' i 2 dubtoses) i *cridar* (2 ocurrències amb sentit 'telefonar') apareixen amb molt menys freqüència, normalment en diàlegs en què es tracta de reflectir el parlar de personatges d'una zona geogràfica concreta³⁶. És evident que esta és una mostra breu i aleatòria; el lector de literatura valenciana actual jutjarà si una mostra més ampla i exhaustiva de novel·les valencianes refermaria o no eixa tendència. La meua experiència lectora em diu que sí. En eixe cas, seria interessant des del punt de vista sociolingüístic conèixer els mo-

³⁵ En Torrent, he obviat els casos de *trucar* en què qui parla és un personatge català, ja que entenc que l'escriptor ha usat el verb català per motius de versemblança.

³⁶ En Labrado, com que el seu llibre és, més que una novel·la, una crònica periodística, respecta en els diàlegs el parlar dels personatges d'un poble de la Safor. En Torrent, els seus personatges actuen en València ciutat.

tius que duen als escriptors valencians a preferir el verb cult *telefonar* o el verb popular *trucar* de la llengua de Catalunya en detriment dels verbs populars valencians *tocar*, *picar* i *cridar*. Des de la meua competència com a parlant i en vista dels resultats de l'enquesta, constata un distanciament preocupant entre la llengua de la narrativa valenciana i la llengua popular dels valencians pel que fa als verbs que estudiem.

8. ELS VERBS *TOCAR* I *CRIDAR*. ¿CONVIVÈNCIA O PUGNA?

Davant de la convivència de dos verbs amb un mateix significat, és natural que u prenga preeminència. Em pareix probable que *cridar* desplaça gradualment *tocar* i que finalment el valencià s'alineï totalment amb les estructures de les llengües veïnes. Ho crec per dos motius: 1) l'ús de *cridar* és anàleg al del *llamar* castellà; com que eixa llengua exercix molta influència sobre el valencià, és ben fàcil que mantingam una estructura anàloga a la seua que no que conservem una distintiva pròpia. 2) la marginació que el verb *tocar* patix en la llengua culta (ensenyança, literatura, mitjans de comunicació), que preferix el cultisme *telefonar* o la paraula catalana *trucar*. Hui dia, constata que hi han parlants adults que combinen *cridar* i *tocar* sense cap diferència de significat aparent. Els exemples 6a i 6b són dos oracions dites per un professor de valencià en només uns minuts de diferència, i 6c són dos oracions oïdes en una conversació espontània entre dos dones en la cinquantena:

- (6) a. ¿Ella vol que *li cride* o que li escriga?
 b. Dis-li que ara *li toque*.
 c. I te *crida a* tu pa preguntar-t'ho? Colló, *toca a* Mari Luz!

Quant a les noves generacions, l'enquesta realitzada en Alaquàs apunta cap a la preeminència de *cridar* susdita. En les preguntes en què *cridar* i *tocar* s'en-

fronten tot sols, un 85% dels alumnes tria *cridar* enfront d'un 15% que tria *tocar*. Quan eixos dos verbs s'enfronten acompanyats per l'expressió aclaridora *per telèfon*, una majoria (74%) afirma usar *cridar per telèfon* enfront de dos minores: *tocar per telèfon* (15%) i simplement *telefonar* (11%). Finalment, l'expressió *crixada perduda* és l'habitual d'un 53% dels enquestats, mentre *tocada perduda* només resulta natural a un 6%.

9. RECAPITULACIÓ I CONCLUSIONS

En valencià popular, els verbs *tocar*, *picar* i *cridar* s'usen com a sinònims de *telefonar*.

El verb *tocar* ('telefonar') té un origen anàleg al català *trucar* ('telefonar'). Els dos es varen crear per extensió de l'accepció 'pegar tocs a una porta, una finestra, etc., per a demanar que òbriguen'. En valencià, succeïx que el verb *tocar* ('telefonar') coincideix en la forma amb el verb transitiu *tocar* ('palpar, entrar en contacte'), una paraula del lèxic bàsic i habitual. Els parlants no confonen el *tocar* telefònic i el *tocar* transitiu bàsic, perquè es comporten sintàcticament de forma diferent i perquè el context o situació comunicativa impediex l'ambigüitat. Amb tot, si el parlant creu necessari fer l'explicitació telefònica, acompanya el verb del complement *per telèfon*.

El verb *picar* ('telefonar') té el mateix origen semàntic que *tocar* i *trucar*. del significat 'pegar tocs a una porta, una finestra, etc., per a demanar que òbriguen' va passar, per extensió, a significar *telefonar*.

El verb *cridar* ('telefonar') té un origen semàntic diferent al de *tocar*, *trucar* i *picar*. Es degué crear a partir del significat bàsic de *cridar* ('atraure' o 'convocar' a algú). L'accepció telefònica s'explica pel fet que, hui dia, l'acció de *cridar* es fa molt sovint per mitjà d'un telèfon (*cridar per telèfon*), de manera que el verb, tot sol, ha passat a significar *telefonar* en la majoria de contexts. Eixe

fenomen no es va donar només en valencià, sinó també en altres llengües romàniques i en anglés.

El verb *trucar*, d'origen popular, ha sigut potenciat en la llengua culta, en l'ensenyança i en la comunicació pública de Catalunya, fins al punt que, al meu parer, ha esdevingut hegemònic –per damunt de *telefonar*. No debades, se n'han creat substantius derivats (*trucada*) i neologismes o conceptes nous (*trucada perduda*). Els valencians, en canvi, no han realitzat la tasca de donar prestigi al verb *tocar* ('telefonar') a pesar de la vitalitat que té en la llengua parlada. D'una banda, el verb que estudiem no és, en general, considerat pels diccionaris actuals. Només rep consideració en algun diccionari valencià, però mitjançant remissions a *trucar*, de manera que s'hi dóna a entendre que *trucar* és l'opció prioritària i *tocar* és secundària. Això darrer, al meu parer, no té sentit en un diccionari adreçat a valencians. De l'altra, els novel·listes valencians utilitzen poc *tocar*, *picar* i *cridar*; en comptes d'això, usen la paraula culta *telefonar*, sovint sense distincions de registre, o bé usen el verb *trucar*, encara que la veu narradora siga valenciana.

La consideració del cultisme *telefonar* i del català *trucar* com a les dos opcions prioritàries –o úniques!– per a expressar l'acció de *telefonar* en valencià palesa una visió de la llengua dels valencians poc realista. Desestimar els verbs que els valencians utilitzem (*tocar*, *picar* i *cridar*) i substituir-los per formes que el parlant considera foranes (*trucar*) o afectades en certs contextos (*telefonar*) produïx estranyament, desconfiança i rebuig cap al model de llengua considerat correcte. Eixe distanciament entre la llengua popular i la llengua culta és anormal i injustificable. La anormalitat es percep bé si comparem el valencià amb les llengües dels països de l'entorn, en les quals els verbs populars també han esdevingut hegemònics i, per això, no són considerats per la normativa com a secundaris, col·loquials o vulgars³⁷.

³⁷ Per exemple, per bé que castellanoparlants i catalans coneixen perfectament els verbs *telefonar* i *telefonar*, normalment diuen *llamar* i *trucar*. A més, el verb *llamar* no té cap connotació col·loquial en castellà, i els menús dels telèfons mòbils catalans usen la paraula *trucada*.

Crec fermament que l'oblit i el menyspreu de *tocar* ('telefonar') i de *picar* ('telefonar') per part de la llengua culta, de l'ensenyança i dels mitjans de comunicació afavorix la seua substitució pel verb *cridar* en la llengua parlada, per tal com, malgrat no ser un verb promogut pel valencià cult, és anàleg al castellà. Sense perjuí del verb *cridar* ('telefonar'), la pèrdua de *tocar* i de *picar* suposaria un empobriment lingüístic per al valencià.

Pels motius exposats, estic convençut de la conveniència que els factors de la normativa i els professionals influents en els usos lingüístics treballen, des dels seus àmbits respectius, pel reconeixement i el prestigi de l'ús de *tocar* i *picar* amb el sentit de *telefonar*. Crec que és bo per al valencià que escriptors i ensenyants usen els verbs *tocar* i *picar* amb normalitat en les obres literàries i en les classes de llengua, respectivament. En els diccionaris, convé que l'entrada de *tocar* incloga una accepció específica i directa (no només amb remissions a *trucar*) amb la definició 'fer sonar el timbre del telèfon, telefonar', que vaja acompanyada d'exemples. El verb *picar* hauria de rebre el mateix tractament o, almenys, remetre al verb *telefonar* si en una part del valencià té eixe significat. Quant a la consideració del verb *cridar*, crec que convé analitzar molt bé la llengua viva, no ignorar-la ni castrar-la, i sospesar si *cridar* mereix la consideració telefònica que tenen els verbs *llamar*, *appeler*, *chiamare* i *call* en castellà, francès, italià i anglès, respectivament. Ara per ara, pareix un ús coherent del verb. Així mateix, els usos intransitius constatats del verb *cridar* ('telefonar') mereixen una investigació profunda que aclarisca si es tracta d'un fenomen coherent –d'acord amb la semàntica del verb–, estés en tot el valencià i sistemàtic –sense vacil·lacions pronominals– o, per contra, marginal.

Els substantius deverbals dels verbs estudiats (*tocada*, *picada*, *cripada*) haurien de rebre un tractament conseqüent al dels seus verbs respectius.

ANNEX. *Enquesta realitzada a 34 xiquets valencianoparlants³⁸ d'un institut d'Alaquàs d'edats compreses entre els 12 i els 15 anys.*

Açò no és un examen. Per tant, no hi ha respostes correctes ni incorrectes. Cal que marques amb una **X** només una opció per pregunta: la que et parega més natural, la que diries parlant amb amics i familiars.

1. Tinc una perduda de mon pare. Quan acabe la classe...

- ...li tocaré.
- ...li telefonaré.
- ...li trucaré.

2. Per a fer la reserva en el bar pots escriure un correu o...

- ...tocar per telèfon.
- ...cridar per telèfon.
- ...telefonar.

3. Hui és l'aniversari del meu cosí. Després...

- ...el cridaré per a felicitar-lo.
- ...li cridaré per a felicitar-lo.
- ...el tocaré per a felicitar-lo.
- ...li tocaré per a felicitar-lo.

4. Ni la mare ni la iaia saben usar bé el whatsapp. Si els he de dir alguna cosa, preferixen que...

- ...les cride per telèfon.
- ...els cride per telèfon.
- ...els toque per telèfon.

³⁸ Responen sí a la pregunta *¿Parles valencià habitualment amb la família o els amics?*

5. Quan arribes al pati de ma casa, fes-me una...

- ...cridata perduda.
- ...tocada perduda.
- ...trucada perduda.
- ...telefonada perduda.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA (2006): *Gramàtica normativa valenciana*. València.
- ALAPONT, Pasqual (2003): *L'infèrn de Marta*. València, Bromera.
- BENEYTO, Maria (1990): *La dona forta*. València, Edicions Alfons el Magnànim.
- COLÓN, Germà (1993): *El lèxic català dins la Romània*. Col·lecció biblioteca lingüística catalana. Universitat de València.
- DCVB = ALCOVER i F. B. MOLL (1926-1968): *Diccionari Català-Valencià-Balear*. Palma de Mallorca, Ed. Moll, 10 volums.
- DELLA VALLE, Valeria i BATOTA, Giuseppe (2012): *Ciliegie o ciliege? E altri 2046 dubbi della lingua italiana*. Sperling & Kupfer Editori.
- DICCIONARI VALENCIÀ (1996): València, Bromera - Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana - Generalitat Valenciana.
- FERRER PASTOR, F., (1992): *Diccionari Valencià Escolar*. València, Denes.
- GRAMÀTICA DEL CATALÀ CONTEMPORANI (dirigida per Joan Solà, Maria Rosa Llorent, Joan Mascaró i Manuel Pérez Saldanya, 2002). Barcelona, Empúries.
- LABRADO, Víctor (2010): *La mestra*. València, Bromera.
- LOZANO, Urbà (2008): *Plagis*. València, Bromera.
- MARCOS, F.; SATORRE, F.J. i VIEJO M.L. (1999): *Gramàtica española*. Madrid, Síntesis.
- MIRA, Joan Francesc (2010): *El professor d'història*, Edicions 62.

- MITJANAS, Siso (2009): *Xe, amic!* Sant Vicent, Editorial Club Universitario.
- MOMPÓ, Francesc, i CLIMENT, Mercè (2011): *Somiant amb Aleixa*. València, Bromera.
- MORANT i MASCARELL, M. (2008): *L'alternança datiu/acusatiu en la recció verbal catalana* (tesi doctoral). PUV.
- Disponible en <http://www.tdx.cat/handle/10803/9809>
- MORANT, Ricard i PEÑARROYA, Miquel (1995): *Llenguatge i cultura, per a una ecologia lingüística*. Universitat de València.
- PINEDA, Anna (2010): «Estructures diferents, interpretacions convergents: estudi bascoromànic de les alternances acusatiu / datiu», Universitat Autònoma de Barcelona. Disponible en <http://www.recercat.cat/handle/2072/115413>
- PINEDA, Anna (2012): «Transitividad y afectación en el entorno lingüístico romance y eusquerico». Dins Xulio Viejo (ed.): *Estudios sobre variación sintáctica peninsular*. Oviedo: Seminario de Filología Asturiana de la Universidad de Oviedo.
- PÉREZ SALDANYA, M. (2007): «Gramaticalització i reanàlisi, funció i estructura en el canvi sintàctic», dins de *Lingüística teòrica: anàlisi i perspectives II*. Cabré T. (ed.). Universitat Autònoma de Barcelona, Servei de publicacions.
- RAMOS, Joan-Rafael (2005): «El complement indirecte: l'alternança datiu/acusatiu», *Estudis romànics* [Barcelona], vol. XXVIII, p. 93-111.
- SANCHO, Pelegrí (1995): *La categoria preposicional*. València, PUV.
- SARAGOSSÀ, Abelard (2003): *Gramàtica valenciana raonada i popular: els fonaments*. Gandia, CEIC Alfons el Vell. 2a edició, Tabarca llibres, 2005.
- SUNYER, Carles (1978): *Memòries de l'exili*, volum I. Barcelona, Curial.
- TORRENT, Ferran (2006): *Societat limitada*. València, Bromera.
- TORRENT, Ferran (2011): *Ombres en la nit*. València, Bromera.
- VALOR, Enric (1977): *Curs mitjà de gramàtica catalana especialment referida al País Valencià*. València, 3i4.
- VALOR, Enric (1982): *Obra literària completa*, vol. I. València, Gorg.
- VILALLONGA, Llorenç (1998): *Obres completes*. Barcelona, Edicions 62.

REFERÈNCIES WEB

Diccionari de l'Enciclopèdia Catalana en línia:

<http://www.enciclopedia.cat>

Diccionari de la llengua catalana de l'Institut d'Estudis Catalans en línia (segona edició):

<http://dlc.iec.cat>

Diccionari ortogràfic i de pronunciació del valencià (DOPV), en línia:

<http://www.avl.gva.es/documentos-normatius.html>

Diccionari general de la llengua valenciana (DRACV), en línia:

<http://diccionari.llenguavalenciana.com>

Diccionario de la Lengua Española en línia:

<http://lema.rae.es/drae>

Campanyes de la marató *Gent per gent*:

http://www.gentpergent.com/index.php?option=com_content&view=article&id=17&Itemid=19&lang=ca

Diccionario panhispánico de dudas en línia:

<http://www.rae.es/dpd/>

Diccionario de la lengua española en línia:

<http://lema.rae.es/drae/>

